

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ

У статті аналізуються засоби вираження емотивності на фонологічному, лексичному та фразеологічному рівнях. Автор узагальнює низку прийомів, покладених в основу вираження емоційності стану адресанта, який виражає своє ставлення до адресата або іншого об'єкта оцінки.

Ще з часів Платона й Арістотеля звучання слова привертало увагу вчених і теоретиків не в зв'язку з оформленням змісту, а само по собі. Кожному звукові приписувалось власне значення: «Г» — це щось швидке, енергійне; «І» — рівне, гладеньке, блискуче; «і» — вузьке; «а» — велике; «є» — постійне, вічне, важливе.

Вчені вже давно помітили, що людина небайдужа до реального звучання фонем. Сучасні прихильники особливого фонетичного змісту (фонетичного символізму) ставлять його в один ряд з лексичним та граматичним значенням. О. П. Журавльов визначає такі особливості фонетичного значення: «Перш за все фонетичне значення неможливо схарактеризувати, вказуючи денотат, оскільки його в даному випадку нема. Єдино можливий шлях описання звукової символіки — перелік оцінних ознак. Саме так робили майже всі

дослідники звукосимволізму, починаючи з Платона» [6, 23]. Іншими словами, фонетичному значенню властивий конотативний характер, тобто звуки можуть викликати певні емоції у співрозмовника чи спостерігача. Д. Вестерман стверджує, що голосні переднього ряду іменують значення тонкого, довгого, світлого, а голосні заднього ряду — значення величезного, похмурого; що низький тон позначає щось тупе, незграбне, повільне, похмуре, жалісне, позбавлене смаку, а підвищений — навпаки, щось велике, яскраве, веселе, світле тощо.

Майже 50 років тому англійські дослідники помітили, що там, де йдеться про щось пов'язане з негативними емоціями, низькі, темні голосні («а», «о», «у») зустрічаються частіше звичайного.

Розробляючи теорію фонем, М. С. Трубецької підкреслював її функціональну значимість у

розпізнаванні, а не у створенні змісту. Відомо, що звуки мовлення позбавленні власного семантичного наповнення. Проте не слід забувати, що така мінімальна одиниця як звук, не маючи власного семантичного змісту, включаючись у художньо організоване мовлення, створює додаткову естетичну інформацію висловлювань і додатковий зміст, оскільки виконує образну та експресивну функцію. Наприклад, звукове повторення певного звуку в щоденному усному мовленні, як правило, свідчить про сильну розлюченість: «*You lean, long, lanky lath of a lousy bastard*» (S.O'Casey). Це явище неприродне і в повсякденному мовленні зустрічається нечасто. Проте з давніх давен у поезії використовується таке виділення певних звукових елементів шляхом їх повторення, і це, згідно із задумом автора, підкреслює певний емоційний зміст твору. Сюди слід віднести й алітерацію — один із фонетичних засобів стилістики, який через неодноразове повторення однакових чи акустично подібних звуків та звукосполучень, створює надзвичайно реальну звукову характеристику різних предметів і явищ природи. Наприклад: *tick-tock, tick-tock; crinkle, crackle, crinkle, crackle, crrreet, crrreet* — в останньому співзвучність нагадує рипіння снігу під час морозу.

Отже, розглядаючи систему емоційних елементів та емотивних засобів на фонетичному рівні, слід зазначити, що це додаткова інформація, яка виражається інтонацією, темпом, мелодією, тембром, наголосом, сполученням фонем, різними видами пауз, стиків, ритмів, а також подвоєнням чи римуванням комбінацій типу: *razzle-dazzle, fuzzy-wuzzy helter-skelter, fuddy-duddy, chit-chat, hanky-panky, teeny-weeny, hickety-pickety, hoity-toity, namby-pamby, rift-raft, toil and moil, moan and groan, hum and haw*, більшість яких мають жартівливий відтінок. Експресивність таких слів базується на деякому перекручуванні звиклої фонетичної форми слова, яке, незважаючи на це, не викликає непорозуміння. В таких римованих жартівливих словах перший елемент, повторюючись, іноді змінюється на [l] або [jm], наприклад: *moneyshmoney, confusion-shmoosion*, в українській мові: танці-шманці, памперс-шмамперс. Все це викликає певні емоції у співрозмовника, а також характеризує мовця, вказуючи на його стать, загальну і мовленнєву культуру, і, зрештою, на його походження, на ставлення до певного явища.

Використання і фіксація в мовленні персонажів будь-якого графона, неправильні вживання наголосу теж свідчать про настрій, емоційний стан мовців у момент мовлення, вік, освітній та соціальний статус. Відомо, що людина інколи свідомо перекручує звуки, створює так званий

акцент, який є відхиленням від мовної норми, і це також сприяє емоційному впливу на адресата чи спостерігача.

Розглядаючи фонетичні засоби вираження емоційності, необхідно зазначити, що вона проявляється як на сегментному, так і на супрасегментному рівнях. Наприклад, на сегментному рівні під впливом емоцій відбувається подовження наголошених голосних, зміна якості звуку тощо. У свою чергу, на супрасегментному рівні універсальним способом передачі емоційного стану та реакції є емотивно-просодичне оформлення висловлювань. При цьому емотивні висловлювання завжди інтонаційно позначені темпом, зниженням або підвищенням гучності, появою пауз, наголосом, модуляцією тону. Взаємодіючи з лексико-граматичним складом висловлювання, вони вносять додаткові семантичні відтінки в його значення.

Зазначимо, що інтонація може надавати тому самому реченню-висловлюванню різної емоційно-модальної спрямованості і насиченості, а також змінювати його комунікативний тип. Вона може виступати як індикатор психічного стану, віку, статі, соціального становища комунікантів, стилістичного забарвлення бесіди, визначити основне й другорядне у змісті комунікації. Кожен із компонентів інтонаційної системи несе певне семантичне навантаження. Так, темп дає можливість розрізнити стилі вимови, передає емоційний стан співрозмовників, дозволяє розрізнити важливе та другорядне, вказує на соціальний статус, вік і стать мовця. Темпоральні показники (довжина інтонаційних груп, пауз, середньоскладова тривалість) є своєрідним індикатором пізнавальної та розумової діяльності індивіда.

Дослідженнями встановлено, що прискорений темп може характеризувати: індивідів з легко збудливою психікою, радісний, збуджений стан, емоційне мовлення, властиве людям середнього та старшого віку; невисокий соціальний статус індивіда, неофіційне мовлення.

На відміну від нього, сповільнений темп може вказувати на: флегматичний або меланхолійний характер мовця, пригніченість його стану, важливість інформації, що передається, емоційне мовлення дорослих, досить високий соціальний статус індивіда, офіційне мовлення.

Загальними закономірностями функціонування пауз у мовленні зазвичай вважається таке: паузи відображають емоційний стан невдоволення мовця (образу, гнів, страх, відчай); мовленню рухливих людей і чоловіків старшого віку властиві часті й тривалі паузи, короткі й надкороткі паузи характерні для мовлення молодого покоління; швидкому й повільному темпам мовлення властиві відповідні паузи; посилення емоційного на-

пруження збільшує кількість пауз нерішучості, небажання продовжувати розмову.

Тембр мовця значною мірою визначається фізичними можливостями. На перцептивному рівні м'який, оксамитовий, дзвінкий тембри розцінюють як позитивні; на відміну від цього різкий, твердий, уривчастий, напружений, скрипучий і тремтячий тембри сприймаються як негативні.

Варіацію рівнів гучності пов'язують з такими обставинами: сильні позитивні або негативні емоції призводять до збільшення гучності, тоді як слабкі емоції зменшують її; найвищий рівень гучності властивий людям старшого віку з тенденцією зниження в похилому; гучність вимовлення зростає зі збільшенням значущості інформації, що передається, а також коли індивід прагне підкреслити свій вищий соціальний статус.

Підвищення висотно-тонального рівня вважається пов'язаним з посиленням емоційно-стресових навантажень, підсиленням позитивних і негативних емоцій, а також відчуттям мовця свого вищого соціального статусу.

Слід зазначити, що зміни мелодики прийнято описувати за допомогою відомих елементів інтонаційного контура — діапазону, регістру, передшкали, шкали, термінального тону та зарядного елемента, які внаслідок взаємодії надають висловлюванню різних емоційних значень.

Так, наприклад, стримувані негативні емоції актуалізуються в результаті взаємодії низького регістру низького низхідного тону, рівної високої, низької рівної, ковзної висхідної шкали; у свою чергу позитивні сильні нестримувані емоції виражаються на основі взаємодії високого регістру, широкого діапазону низхідного, висхідно-низхідного тону, ковзної або низхідної скандентної шкали.

Таким чином, можна стверджувати, що типи шкал досить стало корелюють з емоційним станом: невдоволення, роздратованість — висхідна; захоплення, здивування — низхідна скандентна; злість, скептицизм — рівна висока; ворожість — рівна низька.

Слід зазначити, що висока передшкала робить інтонацію більш емоційною.

Емоції на морфологічному рівні виражаються в словах, емоційне ставлення яких до предмета або явища зумовлене граматичними способами та особливими афіксами. Відомо, що морфема — одиниця мови, яка містить не тільки форму, а й власний зміст. У порівнянні з фонемою ця одиниця вносить ще суттєвіший внесок у створення змісту. Будучи головним компонентом словотвору, морфема взаємодіє з контактними одиницями свого рівня.

Проблема емоційності на морфологічному рівні розглядалась у роботах вчених О. Есперсена, Г. Морчепда, І. Арнольда та інші. Розглядаю-

чи проблему емоційності, зумовленої словотворчими засобами, О. Есперсен зазначає, що суфікс -ish сприяє виникненню негативної оцінки, яка підсилюється, якщо цей суфікс приєднати до іменної основи: *childish, oldish, goatish, dullish, old ladyish*, а також до основи власних імен: *Leonardoish, Dickensish, Twainish*.

«*The whole thing's just a bit Leonardoish old man, you 'll have to live that down*» (G. Galsworthy «*The White Monkey*»).

Найважливішими іменними суфіксами негативної оцінки є -ard, -eer, -ster/-aster та напів-афікс -monger: *drunkard, coward, hipster, profiteer, black marketeer, scare-monger, war-monger*. У сучасному підлітковому слензі використання суфікса -o відображає зневажливе ставлення до людини: *kiddo, oldo*.

Вживання суфіксів -ge (*oldie*), -y (*daddy*), -let (*chiklet*), -kin (*lambkin*), -esque (*Turneresque*) викликає зворотний ефект, створюючи позитивні конотації.

«*In the rich-brown atmosphere, peculiar to back rooms in the mansion of Forsyte the Rembrandtesque effect of his great head with its white hair against the cushion of his highbacked seat...*» (I. Galsworthy «*The White Monkey*»).

«*It was morning about past ten. There was a bit of raw winter sunshine, making the scene look rather Turneresque. I remember thinking that it was an appropriate day for an artist's wedding, happy the bride the sun shines on and happy the painter for whose wedding Nature gives a really convincing imitation of art*». (I. Wain «*The Contenders*»).

Окрім того в мовленні окремих людей з різним ступенем частотності з'являються «разові» слова, які ще називають індивідуальними неологізмами або оказіоналізмами (*nonce-words*). Вони утворюються сполученням відомих морфем відповідно до словотворчих моделей і звичайно привертають увагу читача або слухача та підсилюють вплив на них. Такі слова не тільки означають складне поняття, а й передають авторське ставлення до нього. Наприклад: «*chickenest-hearted man*».

Отже, характерною особливістю авторських оказіоналізмів є образність та семантична компресія, зумовлена великим емоційним зарядом атрибутів. Головним стимулом до появи ситуативних оказіоналізмів у мовленні є необхідність чи бажання індивіда по-особливому оцінити вчинок, дію співрозмовника або факт об'єктивної дійсності; висловити своє ставлення до такого вчинку чи факту в більш образній, виразній формі.

Тому можна стверджувати, що оказіоналізми цілком залежать від багатства фантазії та світогляду автора. Вони здатні реалізувати безліч найнеймовірніших асоціацій. Наприклад, асоціації з

негативним забарвленням, які актуалізуються за допомогою відповідних суфіксів: *a shortish fairish youngish man; tallish and high of brow, showier* — співачка, *poisoner* — кухар, *eye-opener* — ковток спиртного, *frog-eater* — француз. Наведені приклади ще раз стверджують, що оказіоналізми переважно емотивно оцінно експресивні.

В англійській мові номіналізація виступає одним із головних механізмів словотворення і саме цим шляхом найчастіше утворюються переважно складні слова типу: *bloody-Mary; wash of the sunset; phycho-ceramics, cracked pots of mankind*. Експресивність подібних новоутворень сприяє вираженню емоцій та оцінок як імпліцитним, так і експліцитним шляхом. Характерною ознакою авторських оказіоналізмів є їхня багатокомпонентність: якщо це метафора чи порівняння, то зазвичай вони розгорнуті; якщо епітети, то їх ціла низка (*his tenderly, protectively, yearningly marital smile; starkly symbolic beginning*).

Усі перелічені особливості морфологічного рівня, включаючи оказіоналізми, авторські новоутворення, переводять нас на інший рівень аналізу — лексичний.

Слово володіє не тільки предметно-логічним змістом, а й наділене емоціональним та експресивним значенням, за допомогою якого людина виражає свої емоції, хвилювання, почуття.

Здатність людини керувати словесним вираженням емоцій, пропускати їх через ситуативні, соціальні та інші фільтри свідомості, залежно від яких одні й ті самі емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження, вказує на інтелектуальність комунікативної емотивності.

Семантичне призначення емотивної лексики полягає не тільки в номінації денотата, а й у вираженні емоційного ставлення мовця до нього, до предмета мовлення, до ситуації спілкування. Це й відрізняє емотивну лексику від номінативної, семантичним призначенням якої є предметно-логічна, тобто проста, неускладнена конотацією, номінація.

Але згідно з теорією В. В. Виноградова, «кожне слово предметно-логічного значення оточене особливою експресивною атмосферою, хиткою залежно від контексту. Виразна сила властива звукам слова та їх різноманітним сполученням, морфемам та їх комбінаціям, лексичним значенням. Слова перебувають у безперервному зв'язку з усім нашим інтелектуальним та емоційним життям.

Експресія завжди суб'єктивна, характерна й особиста. Вона може бути короткочасною і стійкою, тимчасовою та постійною не тільки для особистості, навколишнього середовища, класу, а й епохи, народу, культури.

Стилістична класифікація слів зумовлена не тільки індивідуальним положенням слова чи відпо-

відного ряду слів у семантичній системі літературної мови загалом, а й функціями слова в структурі активних та живих різновидів, типів цієї мови. Розвинута літературна мова є досить складною системою синонімічних засобів вираження, які так чи інакше взаємодіють один з одним» [5, 75].

Серед емотивної лексики часто зустрічаються слова, які належать до так званого зниженого стилістичного тону: колоквіалізми, діалектизми, сленгізми, жаргонізми, вульгаризми. Використання таких слів у мовленні викликане певними прагматичними цілями і створює жвавість та наочність живого мовлення. Такі слова чітко протиставляються літературній нормі, і в цьому саме суть новизни їх використання. Вони завжди мають синоніми в літературній лексиці і, таким чином, виступають, скажати б, другорядними, більш експресивними, ніж звичайні, назвами предметів, які викликають емоційне ставлення до себе. Їхня експресивність базується на образності, дотепності, несподіваності, інколи на кумедному перекручуванні. Звичайно, що серед слів зниженого тону є достатня кількість із негативно-емотивною оцінкою. Груба, вульгарна та нецензурна лексика використовується у відповідних їй мовленнєвих ситуаціях. Але спостереження показують, що зниженість необов'язково вказує тільки на засудливу конотацію. Слово може бути стилістично зниженим, але функціонально виражати емотивне схвалення. Така знижена лексика в контексті емотивного висловлювання часто виражає захоплення, схвалення, ласку. Наприклад: «*You're a fine rogue Scarlet*». «*You, darling brute!*»; «*You, beautiful idiot !*» (*M. Mitchell*).

З іншого боку, піднесена та облеслива лексика в емотивних контекстах не обов'язково повинна виражати позитивну оцінку, вона може виражати й несхвалення: сарказм, іронію, зневагу. Наприклад: «*And the money has made you very, very happy, hasn't it, darling ?*» *He asked poisonously sweet* (*M. Mitchell*).

Аналіз інших стилістичних шарів лексики виявляє таке: загальноживана лексика у словниковому стані неконотативна, а в ситуативному вона може конотатувати емотивність двох оцінних знаків і бути експресивною. Це справедливо як щодо повнозначних слів, так і щодо афіксів та службових слів: прийменників, сполучників тощо.

Наприклад, префікси з негативною конотацією *anti-*; *non-*; *un-*; *antihero, antisocial, non-ductile, non-believer*. Префікси *ex-* у словах *ex-boy, exhusband, exwife* має іронічний характер, а в словах *exchampion, expresidant* він нейтральний. З наведених прикладів випливає, що емоційність в одних словах криється в їх лексичному значенні, іншим вона передається шляхом використання відповідних суфіксів.

Слова, особливо терміни, книжні, номенкла-

турні, офіційні слова, професіоналізми як словникові одиниці стилістичної підсистеми також нейтральні в емотивному плані по відношенню один до одного, тобто всередині даної системи. Проте несподіване використання їх у поетичних текстах чи живому мовленні, тобто нереальній для їхньої норми ситуації, несподіване включення їх у стилістичні прийоми, створює сильний виразний ефект, і такі слова стають експресивними. З цього випливає, що слова, які у словниковому стані не мають явних емосем, у ситуативному стані можуть їх мати і виступати експресивами.

Експресивам не обов'язково притаманна емоційність. Вони можуть бути суто логічними і входити в денотацію слова. У тексті під впливом структурних, ситуативних, стилістичних засобів, а в усному мовленні ще й завдяки просодії, експресивність набуває емоціонального забарвлення, яке є конотативним.

Згідно з концепцією І. В. Арнольда наявність емотивної конотації майже завжди тягне за собою експресивність, зворотне неправильне. Отже, немає жодного сумніву, що емотивність конотативна, а експресія — денотативна, і що будь-яка емотивність експресивна, оскільки ці категорії пов'язані: всі емотивні одиниці обов'язково мають у денотаті експресивні семи, але не всі експресиви припускають наявність емотивної конотації.

Таким чином, припущення, що денотація і конотація тісно пов'язані між собою — слушне. Денотація відображає істотні понятійні ознаки номіната, а конотація — емоційне ставлення до них та їх оцінку. Власне, за рахунок конотації пом'якшується чи підсилюється прагматичний ефект від значення слова і, відповідно, змінюється реакція людини на слова.

У сучасній лінгвістиці значна увага приділяється власне вивченню позитивних емоцій, які вважаються та сприймаються як мовна норма.

У даній статті розглядається інший бік емоцій «*dark side of emotions*», тобто негативних.

Тож зосередимо свою увагу на таких одиницях негативного спектру як гнів, роздратування, зневага, незадоволення, смуток, страх, пригнічений стан. Всі разом вони утворюють певну систему негативної емотивності.

Щодо кількісного складу кожна одиниця даної системи представлена нерівномірно: згідно з дослідженнями вчених, найширше в мові відображається негативно-емоційний стан гніву, і найменше — пригнічений стан. У цьому плані згадані одиниці перебувають у такій послідовності: гнів, страх, смуток, зневага, незадоволення, роздратування, пригнічений стан.

Аналіз частоти вживання негативно-емотивних одиниць вказує на кількісну перевагу використання іменників, які виражають зневагу, сму-

ток, у вираженні гніву та роздратування головна роль належить дієсловам, вживання прикметників превалює у вираженні страху та пригніченого стану.

Структурно-семантична особливість різних частин мови проявляється у кількох напрямках — словотвірної, змістової та компонентної структури.

Для кожної одиниці полюса встановлюються також типові маркери «якості емоційних станів»: «смуток» — *sorrow, pain, grief, suffering, distress, sadness* {компонент «*sadness*» одночасно є типовим і для ділянки «пригніченого стану»}; «гнів» — *anger, irritation, annoyance, bad or ill temper*; «зневага» — *contempt, dislike, disgust, hatred*; «страх» — *fear, fright, terror, anxiety*.

Отже, як бачимо, будь-яка з наведених емотивних одиниць має синоніми, які можуть вживатися в певній мовленнєвій ситуації, виражаючи більш або менш емотивне забарвлення. Наприклад, почуття незадоволення може виражатися такими словами-синонімами: *displeasure, dissatisfaction, discontentment, disgruntlement, disfavour, disapproval, disapprobation, distaste, irritation, wrath, chagrin, offence, exasperation, perturbation, disgust*.

Залежно від ситуації дані лексичні невдоволення одиниці можуть позначати різні відтінки цього почуття від легкого невдоволення до повного незадоволення, не виражаючи при цьому емоцій, а спрямовуючи свідомість комунікантів до емоційної сфери.

Слова експресивно-синонімічного ряду можуть виражати таке значення, в якому основною виступає конотативна чи емоційно оцінна ознака. Слова з таким значенням виникли як додаткові експресивно-емоційні найменування уже наявних у мові номінацій з денотативним значенням. Наприклад, наведені слова у відповідному контексті можуть замінятися іншими, яким властиве експресивно-синонімічне значення: *horse — mare; girl — bint, baby; cookie; food — fress, tuck, sap; money — jack, fish, clam, clods*.

Денотативне значення у кожній парі англійських слів наведених синонімів одне й те саме, а емотивна конотація різна, звідси й ефект від цих слів, тобто реакція на них різна. Вибір слова-синоніма в кожній даній ситуації залежить від багатьох факторів, але головний із них емоційний.

Слова з таким значенням існують у мові самостійно і зафіксовані у словниках, проте сприймаються у свідомості носіїв мови за асоціацією з їх номінативними синонімами. Так, англійське слово *chat* означає не просто «говорити», а «говорити багато, швидко про щось незначне». З цього випливає, що поява слів з експресивно-синонімічним значенням можлива лише за умови існування в мові нейтральних лексичних одиниць,

що виконують власне номінативну функцію.

Згідно з думкою Ш. Баллі, експресивне має протиставлятися нейтральному. З цього й випливає його відомий у сучасній лінгвістиці метод ідентифікації. «Ідентифікувати експресивний факт — це означає прирівняти його до одиниці думки, визначити його шляхом підставлення простого неемоційного слова (слова-ідентифікатора), яке відповідає поняттю чи зображенню» [2, 13].

Порівняйте також: «...ми розуміємо слово і відчуваємо його емоційне забарвлення тільки завдяки тому, що несвідомо порівнюємо його з іншим» [2, 39]. Таким чином, Ш. Баллі підкреслював, на чому базується експресивність (виразність) мовних одиниць — на їхньому протиставленні експресивно нейтральним одиницям.

Загально визнано, що понятійна система, якою ми користуємось у повсякденному житті, міститься в лексичному складі мови. Ця ж понятійна система невідривно пов'язана з культурою носіїв мови і цим самим етносемантично маркована. Цілком природно, що зазначеною специфікою національної культури є така сфера лексичної системи мови, як фразеологія, складовою частиною якої є паремії: прислів'я, афоризми, загадки, приказки тощо. Таким пареміям характерні емоційно-оцінні відтінки, які виникають у мовленні на основі їх основного семантичного змісту.

Однією з головних, категоріально істотних ознак фразеологізмів є наявність особливого, експресивного, цілісного фразеологічного значення, яке володіє певними специфічними особливостями, які відрізняють його від лексичного і дозволяють виділитися в самостійне поняття, що розкриває сутність фразеологічної системи. На відміну від лексичного значення, фразеологічне, як правило, пов'язане з позначеними предметами не прямо, а опосередковано, тобто значення більшої частини фразеологізмів генетично походне.

Фразеологізми створюються не для називання нових явищ, а для конкретизації та образно-емоційної оцінки предметів, явищ, подій, які вже названі у мові.

Важливою особливістю оцінки є те, що в ній завжди наявний суб'єктивний фактор, який взаємодіє з об'єктивним. Суб'єкт, оцінюючи предмети чи події, спирається, по-перше, на своє ставлення до об'єкта оцінки, а по-друге, на стереотипні уявлення про об'єкт та шкалу оцінок. Якщо в лексиці можна спостерігати не тільки емоційну, а й раціональну оцінку, то у фразеології оцінка завжди емоційна.

Конотативна модальність ФО орієнтована на образ, наприклад: *make a pig of oneself; a hog at the table; hog in armour, pigs in clover*. Значення в усіх випадках: «поводити себе неначе свиня», тобто володіти тими самими якостями: «брудний», «під-

лий», «низький» тощо. За шкалою оцінок такі фразеологізми належать тільки до негативного діапазону. Слід зазначити, що серед ФО, як і серед лексичних, превалюють одиниці негативної конотації. Наведемо кілька з них: *put one's tail between one's legs* — перелякатись, підібгати хвоста; *hate smb. like poison* — смертельно ненавидіти кого-небудь; *get smb's goat* — розізлити когось; *agree like cats and dogs* — жити як кішка з собакою.

Експресивно-оцінне ставлення до предмета дійсності, вчинку, стану тощо може також створюватися і наявністю в їх компонентному складі слів-компонентів, які поза всяким фразеологізмом несуть емоційно-оцінне навантаження. Найвиразнішими в даному випадку можна вважати фразеологізми, в яких мотивуючим компонентом виступає зоонім (як у наведених вище прикладах). У фразеологізмах із зоонімами, яким властива однакова денотативна співвідносність (*pig, hog, sow, swine*), спостерігається спільна сема (*eat like a pig; sweat like a pig; a still sow; hog in armour; pigs in clover* тощо).

Анімалізація відображає національну своєрідність ФО. Такі фразеологізми тісно пов'язані з побутом, історією, культурою народу, уявленнями та віруваннями. У них більше, ніж у будь-яких інших фразеологізмах, відображається крайнознавчий аспект. Негативна оцінка в подібних фразеологізмах переважає. Наприклад: *a snake in the grass; the biggest frog in the pond; publicity hound; an ass in lion's skin* і т. п.

В особливу групу ФО виділяються ідіоми, які характеризуються переосмисленням лексико-граматичного складу і наявністю цілісної номінативної функції. До них, у свою чергу, приєднуються сполучення — фразеосхеми, в яких переосмислюється синтаксична будова і визначається частина лексичного складу, а інша частина заповнюється в контексті («в батьки/ дочки/ сини ... годиться»). До них належать мовленнєві штампи, прислів'я, приказки, крилаті вирази тощо. Прийоми їх використання різноманітні — і без зміни значення, складу, форми (тобто в узуальному вигляді), і з різного роду авторськими оновленнями (форми, семантики, складу, заміною компонентів тощо), тобто в їх констекстуально-мовленнєвому, оказіональному варіанті. Завдяки оказіональним змінам створюється яскравий стилістичний прийом, так званий ефект несправданих сподівань, оживають стерті образи, підсилюється експресивність ФО, сила їх емоційного впливу, внаслідок чого відновлюється порушена рівновага. Наведені нижче ідеоматичні паремії виражають негативний відтінок таких почуттів, як зневага, гнів та роздратування. І роблять вони це не прямо, а з натяком, який у читача або слухача викликає негативну конотацію.

Гнів

Bad blood — negative feelings.

Fly off the handle = to become suddenly very angry.

Do a slow burn = to be quietly angry.

Lose one's temper = to become suddenly angry.

On the warpath/ ram page = looking for a fight; very angry & upset with someone or smth.

Play hardball = to work or act aggressively, ruthlessly.

See red — to get angry.

Зневага

Get off one's high horse = stop acting superior.

Give someone the cold shoulder — to ignore someone intentionally.

In a rut = in a boring routine.

Look down one's nose at someone/ smth. = to believe one is socially superior to someone else.

Stuffed shirt — a man who is tiresome, pompous and self-important.

Too big for one's britches — to be sassy, arrogant or in some way act or speak disrespectfully or inappropriately for one's age or position.

Turn a deaf ear — to ignore someone.

Роздратування

Get someone's goat = to irritate or annoy someone.

Get up on the wrong side of the bed = to be in a bad mood from the beginning of the day.

Keyed up — full of nervous anticipation, anxious; tense.

Have the last laugh — to get revenge on someone who thinks he has been cleverer.

Make one's blood boil — to cause someone to become extremely angry.

Rub someone the wrong way — to irritate someone.

Troubled waters = emotionally rough times or an unsettled situation.

Незадоволення

Raise Cain — to cause a disturbance, often because one is extremely angry.

Також особливу цікавість становлять паремії, до розпізнавальних ознак яких включена метафоричність загального змісту. Прислів'я та приказки володіють, окрім прямого, буквального значення, ще й переносним, посиляючись до людських характеристик, життєвих ситуацій та умов. Згідно з визначенням Р. Варта, семіологічні паремії такого типу є елементами конотативної системи, тобто такої системи, де план вираження є знаковою системою і складається із значущих двопланових одиниць, які володіють власним планом вираження і планом змісту.

Наведемо приклади:

I could chew nails & fart tacks = extremely agitated.

I raised Hell & put a chunk under it! = I was quite angry.

I'm about to cloud up & rain all over you! = Look out! You are making me mad!

I'm as mad as spit on a griddle. = I'm extremely angry.

I'm so mad I could spit tacks! = I'm very angry.

That's enough to gag a maggot. = That's really disgusting or awful.

That's enough to puke a buzzard. = Really disgusting.

Аналізуючи такі паремії, з певністю можна стверджувати, що частина слів у їхньому складі вживається в прямому значенні, а частина (часто це реальні чи потенціальні фразеологізми) семантично переосмислюються. З точки зору синтаксичної побудови, багато з них є безособовими, інфінітивними та загально-особовими реченнями. Вони легко протиставляються звичайному реченню з таким самим значенням.

1. Арнольд И.В. Стилистика декодирования.— Л., 1974.
2. Баллы Ш. Французская стилистика.— М., 1961.
3. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности.— Ташкент, 1981.
4. Вестерман Д., Брайен М. Мови західної Африки.— Л., 1970.
5. Виноградов В.В. Грамматическое учение о слове.— М., 1976.

6. Журавлев О.П. Звук и смысл.— М., 1961.
7. Трубецкой М.С. Основы фонологии.— М., 1960.
8. Buck R. The communication of emotion.— New York: Guilford, 1984.
9. Plutchic R. Emotions: A general psychoevolutionary theory.— Erlbaum, 1984.
10. Smith C.A. Patterns of cognitive appraisal in emotion. Journal of Personality and Social Psychology, 1985.

Kuzenko G. M.

EMOTIVE FUNCTIONS OF LANGUAGE MEANS IN SPEECH

The article highlights the emotive functions of phonological and lexico-phraseological language means of speech. The author suggests the series of the above mentioned in their correlation to the speakers attitude.